

บวร: พลังหลักในการสร้างงานพุทธศิลป์ถิ่นศรีวิชัยในยุคปัจจุบัน*
BAWORN: THE MAIN POWER IN CREATING BUDDHIST ART
IN SRIVIJAYA IN THE PRESENT AGE

พระครูกิตติวัฒนานุกูล (อภิปยุณโณ/เซ่งนุ้ย)

Phrakukittiwattananukul (Apipoonyo/Sengnui)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมมาโคกราช

Mahamakut Buddhist University Srithammasokkaraj Campus, Thailand

E-mail: jamataveelongboat@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้ผู้เขียนได้ตั้งวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อนำเสนอความรู้ในด้านพุทธศิลป์ศรีวิชัย และ 2) เพื่อนำเสนอเกี่ยวกับพลังบวร พลังหลักในการสร้างงานพุทธศิลป์ถิ่นศรีวิชัยในปัจจุบัน โดยใช้วิธีการเขียนเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า การมีส่วนร่วมแบบ บวร เป็นกระบวนการในการเสริมสร้างจิตสำนึกร่วมกันของสถาบัน บ้าน วัด โรงเรียน โดยใช้หลักการเข้ามีส่วนร่วมในสร้างงานพุทธศิลป์ถิ่นศรีวิชัย เพื่อเปิดโอกาสให้ บ้าน วัด โรงเรียน ได้เข้ามามีส่วนร่วมทั้งด้านความคิด การดำเนินการก่อสร้าง และการแก้ปัญหาอุปสรรค โดยร่วมกันทั้งร่างกาย แรงใจ ตลอดจนร่วมทุนทรัพย์ เพื่อสร้างและพัฒนางานพุทธศิลป์แบบศรีวิชัยให้เป็นตามเป้าหมายที่วางไว้ร่วมกันตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมที่มีความโดดเด่น คือ พระบรมธาตุไชยา และประติมากรรมที่มีความโดดเด่น คือ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ซึ่งปัจจุบันได้จำลองสร้างไว้ที่อุโบสถกลางน้ำศิลปะแบบศรีวิชัย วัดทุ่งเขียด จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยมีพลังบวร ซึ่งเป็นพลังหลักในการสร้างอุโบสถกลางน้ำศิลปะแบบศรีวิชัย ให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่ได้ตกลงร่วมกันไว้ เมื่อทุกคนมีส่วนร่วมในการสร้าง โดยอาศัยพลังศรัทธาสื่อกลางในการเชื่อมความสัมพันธ์ มีการร่วมแรง ร่วมใจในการก่อสร้าง เป็นเหตุให้เกิดเป็นความรู้สึกร่วม ทำให้รู้สึกเป็นเจ้าของ และมีความรู้สึกหวงแหนซึ่งงานพุทธศิลป์ถิ่นศรีวิชัย ตลอดจนทำให้เข้าใจเกี่ยวกับความเป็นมาของถิ่นศรีวิชัย และพระพุทธศาสนาโดยผ่านทางงานพุทธศิลป์ถิ่นศรีวิชัย เพื่อช่วยสืบสานพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป

คำสำคัญ: บวร, พุทธศิลป์, ถิ่นศรีวิชัย

* Received 14 October 2021; Revised 4 March 2022; Accepted 14 March 2022

Abstract

This article aimed to 1) present the knowledge of Buddhist arts in Srivijaya and 2) present the Baworn power, the supreme power in creating Buddhist art in Srivijaya currently, by using a descriptive writing approach.

The study showed that Baworn participation enhanced the collective consciousness of institutions, houses, temples, and schools using the participation principle to create Buddhist artworks in the Srivijaya area. This participation principle allowed houses, temples, and schools to participate in the conceptual aspect, construction operation and solving obstacles by joining together both physically and mentally and jointly invested in creating and developing the Buddhist art in the Srivijaya style to meet the goals that have been set together. According to historical evidence, the outstanding architecture is Phra Borommathat Chaiya. The outstanding sculpture is the Bodhisattva Avalokitesvara which is currently being replicated at the Ubosot located in the middle of the water in Srivijaya style in Thung Sied Temple, Surat Thani Province. The Baworn was the supreme power in building the Ubosot in the middle of the water in Srivijaya style art to achieve the goals that have been mutually agreed upon. When everyone participated in creating using the power of faith as the medium to make unity and work together, the feeling of empathy, possessive, and cherishing arose for the Buddhist art of Srivijaya, including understanding the history of the Srivijaya area and the Buddhism through the Buddhist Art of Srivijaya to help carry on Buddhism prosperously.

Keywords: Boworn, Buddhist art, Srivijaya area

บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นมรดกอันล้ำค่า เพราะเป็นคำสอนที่เป็นความจริงสูงสุด เป็นเครื่องนำพาไปสู่ทิศทางที่เจริญ โดยสังคมไทยที่เป็นสังคมพระพุทธศาสนา ทำให้หลักคำสอนฝังลึกอย่างมั่นคง ยังเป็นพื้นฐานทางด้านศิลปกรรมต่าง ๆ เช่น อุโบสถ วิหาร สถูป เจดีย์ พระพุทธรูป จิตรกรรมฝาผนัง เรียกว่า “พุทธศิลป์” โดยพุทธศิลป์เป็นการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ด้วยผลงานศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นเรื่องราวทางด้านศิลปะ ที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อตอบสนองทางด้านพระพุทธศาสนาโดยตรง ทั้งในด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม มีการสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อความงาม ซึ่งแฝงไว้ไปด้วยหลักธรรม ก่อให้เกิดผล

อันเป็นคุณค่าทางจิตใจ ทำให้เกิดความความสงบร่มเย็น พุทธศิลป์เป็นสื่อนำความศรัทธา เป็นการส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นสิ่งช่วยโน้มน้าวจิตใจของพุทธศาสนิกชน จนกระทั่งยุคปัจจุบัน การนับถือพระพุทธศาสนาอยู่ในภาวะที่เฉื่อยชา ห่างไกลจากคำสอน จะสังเกตว่ามีการปฏิบัติที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนไปจากเดิม เช่น มีความหลงมกมาย มีความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ โดยขาดความรู้ความเข้าใจที่แท้จริงในพระพุทธศาสนา (สมบุรณ์ คำดี, 2549) การจะทำให้คนมีความรู้ความเข้าใจในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง จะต้องอาศัยบทบาทของวัด เพราะวัดทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมจิตใจ โดยมีพระสงฆ์เป็นแกนนำ ในการเผยแผ่พระธรรมคำสอน และมีพุทธศิลป์เป็นสื่อในการแผ่คำสอนทางพระพุทธศาสนา (พระภิกษุคณะพงษ์ ฐิตมานโส, 2562) เพราะระดับภูมิสติปัญญาของคนแตกต่างกัน พุทธศิลป์ จึงเป็นเครื่องมือสำคัญ ในการนำคนเข้าสู่คำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะภาคใต้มีพุทธศิลป์ที่เป็นเอกลักษณ์ คือ พุทธศิลป์แบบศรีวิชัย ซึ่งปัจจุบันได้มีการนำมาจำลองสร้างไว้ที่ อุโบสถกลางน้ำศิลปะแบบศรีวิชัย ณ วัดทุ่งเขียด หมู่ที่ 1 ตำบลท่าโรงช้าง อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี (พุทธศิลป์ถิ่นศรีวิชัย) ถือเป็นแนวทางหนึ่ง ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ทางพระพุทธศาสนาผ่านทางงานพุทธศิลป์ โดยมีสถาบันทางสังคมให้ความร่วมมือในการสร้าง ได้แก่ สถาบันครอบครัว (บ้าน) ศาสนา (วัด) และการศึกษา/ราชการ (โรงเรียน/ส่วนราชการ) ซึ่งเป็นพลังหลักในการสร้างงานพุทธศิลป์ถิ่นศรีวิชัย จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนมีความสนใจ นำเสนอความรู้เกี่ยวกับ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) พลังหลักในการสร้างงานพุทธศิลป์ถิ่นศรีวิชัย เพื่อแสดงพลังการมีส่วนร่วมของสถาบันทางสังคม ในการสร้างงานพุทธศิลป์ถิ่นศรีวิชัย และเพื่อความเข้าใจเกี่ยวกับงานพุทธศิลป์ถิ่นศรีวิชัย ที่เชื่อมโยงอดีต ปัจจุบัน และอนาคตของคนในชุมชน

แนวคิดการมีส่วนร่วมแบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน)

บวร เป็นการน้อมนำแนวทางพระราชดำริ โดยการนำบวรมาเป็นกลไกในการพัฒนา และสร้างชุมชนเข้มแข็ง ทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนา ร่วมกันคิด ร่วมกันสร้าง ร่วมกันบริหารจัดการ และร่วมกันเป็นเจ้าของ โดยเป็นการบริหารในรูปแบบของความร่วมมือกันของเสาหลักของสถาบันในสังคมในลักษณะสามประสาน เพื่อบริหารจัดการ พัฒนาชุมชนให้เป็นไปตามความต้องการ โดยสังคมไทยมีความเป็นอยู่ที่เกี่ยวข้องกันระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน ร่วมกันหล่อหลอม ชัดเกล้าให้เป็นคนดี มีคุณธรรม (กันยารัตน์ แยมศรีแก้ว, 2558) ให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

ความหมายของ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) ตามพจนานุกรมหมายถึง ประเสริฐหรือล้ำเลิศ นอกจากนี้ยังเป็นคำราชาศัพท์ที่ใช้กันในราชสำนัก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2554) บวร มีที่มาจากแนวทางพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (รัชกาลที่ 9) ได้พระราชทานแนวทางการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

โดยอาศัย 3 สถาบันหลักของสังคมไทยที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน ประกอบด้วย 1) บ คือ สถาบันครอบครัวหรือบ้าน 2) ว คือ สถาบันศาสนาหรือ วัด และ 3) ร คือ สถานที่ที่ให้ความรู้ อย่างมีแบบแผนหรือโรงเรียน เรียกโดยย่อว่า บวร เพื่อเป็นหลักการที่นำมาปรับใช้ในการ พัฒนาให้สังคมไทย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556) โดยความสัมพันธ์ระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียนนั้น มีความผูกพันกันมานาน ตั้งแต่ยุค ที่สังคมไทยยังไม่มีโรงเรียน วัดต้องรับภาระในการให้ความรู้กับคนในชุมชน ควบคู่ไปกับการอบรมสั่งสอนให้ประชาชนทำคุณงามความดี วัดจึงผูกพันกับชุมชนมา

องค์ประกอบของบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) ประกอบด้วย 1) สถาบันครอบครัว หมายถึง บ้านแทนความหมายด้วยตัว บ ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำ ผู้สูงอายุ สตรี เด็กเยาวชน ประชาชน ชาวบ้าน 2) สถาบันศาสนา หมายถึง วัด แทนความหมายด้วยตัว ว ประกอบด้วยเจ้าอาวาส พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา และ 3) สถาบันการศึกษา/ราชการ หมายถึง โรงเรียน หรือส่วนราชการ แทนความหมายด้วย ร ประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน คณะครู รวมถึงหน่วย ราชการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น (ภูวนัฐสร หนูมาก, 2549)

หลักการบริหารแบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) เป็นการสังเคราะห์รูปแบบการบริหาร ตามหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยการเปิดโอกาสให้บุคคลากร ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการ คิด การใช้ความรู้ ความสามารถ ในการบริหารงานให้บรรลุผลตามเป้าหมาย เพื่อให้เป็น ไปตามที่ได้ตกลงร่วมกัน ดังต่อไปนี้ 1) มีการจัดสรรหน้าที่ในการปฏิบัติงานให้กับผู้ปฏิบัติงาน 2) มีการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล 3) รับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้น และพยายามลดความ ขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นจากการทำงาน และ 4) ทำให้ทุกคนภายในองค์กรต้องรวมตัวกันทำงานเป็น ทีมงาน

การส่งเสริมการบริหารแบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) มีหลักการสำคัญดังนี้ 1) หลักการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ระหว่างหน่วยราชการกับประชาชน โดยยึดถือหลักความ ศรัทธาของประชาชนเป็นหลัก 2) หลักการจัดความขัดแย้ง โดยส่วนใหญ่ความขัดแย้งมักจะ เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการดำเนินงานการพัฒนาเป็นอย่างมาก เพราะจะทำให้งานหยุดชะงัก และล้มเหลวได้ 3) หลักการสร้างอุดมการณ์ ในด้านความขยัน ความซื่อสัตย์ และการร่วมมือ กันทำงาน เพราะอุดมการณ์เป็นเรื่องที่ใช้สำหรับจูงใจประชาชน 4) การให้การศึกษอบรม อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความรู้ ความคิดของตนเอง นำไปสู่การเข้าร่วมในการพัฒนาต่อไป 5) หลักการทำงานเป็นทีม และ 6) หลักการสร้างพลังชุมชน การรวมกลุ่มกันทำงาน จะทำให้เกิดพลังในการทำงาน และทำให้งานเกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จากที่กล่าวมาแล้วผู้เขียนสรุปความว่า แนวคิดการมีส่วนร่วมแบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) หมายถึง กระบวนการในการเสริมสร้างความร่วมมือของบุคคล เพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ทั้งในเรื่องของศีลธรรม สังคม เศรษฐกิจ และการจัดสรรทรัพยากร ด้วยการประยุกต์ เอาสถาบันต่าง ๆ คือ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา เข้ามามีส่วน

ร่วมในการพัฒนา ซึ่งหลักการบริหารแบบ บวร คือ การบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยการเปิดโอกาสให้สามสถาบันหลักของชุมชน คือ บ้าน วัด และโรงเรียน ได้เข้ามามีส่วนร่วมหรือมีความร่วมมือกัน ในการบริหารจัดการชุมชน ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์เป็นไปตามที่ทุกฝ่ายได้ตกลงร่วมกัน โดยมีการส่งเสริมการบริหารแบบ บวร ด้วยหลักการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล หลักการขจัดความขัดแย้ง หลักการสร้างค่านิยมด้านความซื่อสัตย์อดทน หลักการจัดการอบรมอย่างต่อเนื่อง หลักการทำงานเป็นทีม และหลักการสร้างพลังชุมชนหรือหน่วยงาน เป็นต้น

พุทธศิลป์แบบศรีวิชัย

ความเป็นมาของงานพุทธศิลป์ เชื่อว่ามีจุดกำเนิดมาแล้วตั้งแต่สมัยพุทธกาล อย่างน้อยก็การสร้างสถูป ที่น่าจะมีการก่อสร้างมาแล้ว อาทิ ในมหาปรินิพพานสูตร ได้กล่าวว่า พระอานนท์เถระได้ทูลถามพระพุทธองค์ก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพานว่า จะให้จัดการพระสรีระของพระองค์อย่างไร พระพุทธองค์ทรงตรัสว่าให้จัดการดังเช่น พระศพของพระมหาจักรพรรดิโดยทั่วไป คือให้ประชุมเพลิง และบรรจุ (เข้าธูลี) พระอังคารไว้ในสถูปที่ตั้ง ณ ทางแพร่งหรือทางหลักของการสัญจรไปมา ซึ่งในลักษณะนี้พอจะวินิจฉัยได้ว่า มีการสร้างสถูปอยู่ในช่วงพุทธกาลแล้วจึงได้ทรงแนะนำเช่นนั้น (ที.ม. ไทย 10/152/204) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ส่วนในพาหิยสูตร ได้กล่าวว่า ท่านพาหิยะ ทารุจิริยะกุลบุตร ได้ถูกแม่โคลูกอ่อนขวิดเสียชีวิต พระพุทธเจ้ากลับจากเสด็จบิณฑบาตในพระนครสาวัตถี ได้ตรัสให้ภิกษุทั้งหลายช่วยกันจับสรีระของท่านยกขึ้นวางบนเตียง แล้วนำไปเผา แล้วให้ทำสถูปไว้ (ขุ.อ. ไทย 25/10/183-187) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) โดยในการก่อสร้างสถานที่เคารพนั้น ได้มีมาแล้วเพราะชาวอินเดียมีธรรมเนียมอยู่ว่า เมื่อมีบุคคลที่เคารพนับถือเสียชีวิตก็จะก่อเป็นสถูปหรือพูนดิน (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2518) ส่วนทางพระพุทธศาสนา คือ สถูปบรรจุอัฐิธาตุของพระชีนาสพ ที่นิพพานก่อนพระบรมศาสดา เช่น พระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะ เมื่อรู้ว่าจะต้องนิพพานก็มากราบทูลลาพระพุทธเจ้า ภายหลังการปรินิพพาน และฉาปนกิจศพเรียบร้อยแล้ว พระพุทธเจ้าทรงให้นำอัฐิธาตุของพุทธสาวกทั้งสองบรรจุไว้ในเจดีย์ ที่ชุ่มประตูประเซตวันมหาวิหาร (พระพิมลธรรม, 2500) โดยจุดกำเนิดของพุทธศิลป์น่าจะเริ่มต้นตั้งแต่การสร้างเสนาสนะ 5 ชนิด คือ 1) วิหาร เรือนที่มีหลังคาธรรมดา 2) อัชฌโยค เรือนที่มุงเพียงข้างเดียว 3) ปราสาท เรือนเป็นชั้น 4) หัมมิมย เรือนที่มีหลังคาตัด และ 5) คูหา ได้แก่ถ้ำในภูเขา (วิ.จ. ไทย 7/89/294) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ที่เศรษฐีชาวราชคฤห์ ได้สร้างถวายภิกษุสงฆ์

วัดถือว่าเป็นพุทธศิลป์ที่เกิดขึ้นก่อนพุทธสถานทั้งหมด เช่น อนาคตปิณฑกเศรษฐีได้สร้างวัดพระเซตวันมหาวิหาร พระโมคคัลลานะเป็นผู้อำนวยการก่อสร้าง วัดบุพพารามของนางวิสาขาอุบาสิกา เป็นต้น โดยมีวิวัฒนาการ มาเป็นลำดับอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มแรกจากพื้นที่

เป็นป่าอันเขียวสด ต่อมาจึงมีการเพิ่มเติมก่อสร้างตามความจำเป็นสำหรับการใช้สอย ในการประพาศิพรมจรรย์ของพระภิกษุ โดยในภายหลัง มีการพัฒนาความสวยงามมากขึ้น โดยสอดแทรกหลักพุทธธรรม เพื่อเป็นสื่อในการเล่าเรื่องให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา (ต้นน้ำ ต้นน้ำธารธรรม, 2554) โดยในส่วนของประติมากรรม เช่น พระพุทธรูป ปรากฏในครั้งที่พระองค์ทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ปราบพญาศิเวศเดียรถียในเมืองสาวัตถี โดยการเนรมิตรูปของพระองค์อยู่ในอิริยาบถท่าทางที่แตกต่างกัน (ช.ป. ไทย 31/284/100) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งในสมัยพุทธกาล งานพุทธศิลป์จะปรากฏเพียง สถาปัตยกรรม และประติมากรรม ส่วนเรื่องจิตรกรรมยังไม่มีหลักฐานที่ปรากฏแน่ชัด โดยในสมัยพุทธกาล พระพุทธเจ้าไม่ประสงค์ให้มีรูปเคารพ ภายหลังจากพระองค์ปรินิพพาน ต่อมาอีกประมาณ 300 ปี จึงเกิดรูปภาพขาดก และพุทธประวัติ ใช้ดอกบัวแทนปางประสูติ ธรรมจักร และกวางหมอบแทนปางปฐมเทศนา จนกระทั่งพุทธศตวรรษที่ 6 - 7 จึงเกิดมีพระพุทธรูปขึ้นเป็นครั้งแรกในบริเวณแคว้นคันธาระ เมื่อพระพุทธรูปศาสนาได้เผยแผ่ออกจากประเทศอินเดียไปยังนานาประเทศ รวมทั้งประเทศไทย โดยงานพุทธศิลป์เริ่มเข้ามาราวพุทธศตวรรษที่ 9 - 10 ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย มีหลักฐานที่อ้างอิงได้ คือ ธรรมจักรและกวางหมอบที่ขุดพบที่บริเวณปฐมเจดีย์ที่จังหวัดนครปฐม มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 10 - 11 ซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับศิลปะของอินเดียในสมัยเดียวกัน หลังจากนั้นงานพุทธศิลป์ก็ได้วิวัฒนาการไปตามอิทธิพลของพุทธศาสนาที่แผ่ไปในยุคหลัง ๆ (กรมศิลปากร, 2533) โดยพัฒนาการของงานพุทธศิลป์ในประเทศไทย ล้วนมีแหล่งกำเนิดมาจากอินเดียแทบทั้งสิ้น อาจกล่าวได้ว่าอิทธิพลของการสร้างสถาปัตยกรรมในอินเดียมีบทบาทต่อการสร้างสถาปัตยกรรมไทย โดยความแตกต่างกันตามความเชื่อมีผลต่อรูปแบบของงานพุทธศิลป์ ซึ่งสามารถสรุปลำดับการเข้ามาของพระพุทธรูปศาสนาได้ 4 ยุค ดังนี้ 1) ยุคเถรวาทแบบอโศก พระพุทธรูปศาสนาในยุคนี้เป็นลัทธิเถรวาทสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช และได้เข้ามาประดิษฐานที่เมืองนครปฐมเป็นแห่งแรก งานพุทธศิลป์ในยุคนี้ทำตามแบบอย่างจากอินเดีย 2) ยุคมหายาน เป็นพระพุทธรูปศาสนาหายน มีความเชื่อ และนับถือพระโพธิสัตว์ ได้เผยแผ่เข้ามาสู่บริเวณภาคใต้ตั้งแต่จังหวัดสุราษฎร์ธานีลงไป เมื่อประมาณ พ.ศ. 1300 งานพุทธศิลป์ที่สำคัญได้แก่พระบรมธาตุเมืองไชยาและรูปเคารพพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร 3) ยุคเถรวาทแบบพุกาม ได้เผยแผ่ทางบริเวณภาคเหนือของไทยราว พ.ศ. 1600 พระพุทธรูปศาสนาเถรวาทแบบพุกามเป็นสายที่มาจากเมืองมอญ ประเทศอินเดีย และ 4) ยุคเถรวาทแบบลังกาวงศ์ โดยพระพุทธรูปศาสนารุ่งเรืองในลังกาทวีป และได้เผยแผ่เข้ามาสู่ประเทศไทยราว พ.ศ. 1800 โดยเริ่มตั้งคณะที่เมืองนครศรีธรรมราชก่อน จากนั้นจึงได้แพร่หลายขึ้นไปสู่สุโขทัย งานพุทธศิลป์สำคัญ ได้แก่การเกิดวัดที่มีโบสถ์ซ้อน 2 ใบ (พระธรรมปิฎก, 2540)

ความเป็นมาของพุทธศิลป์ศรีวิชัย ในปี พ.ศ. 1213 เรื่องราวของศรีวิชัยถูกกล่าวถึงเป็นครั้งแรก ด้วยเหตุที่ส่ง คณะทูตไปประเทศจีนเพื่อถวายบรรณาการ ใน พ.ศ. 1214 ภิกษุอัฉิงได้แวะพำนักที่อาณาจักรศรีวิชัยเป็นเวลา 6 เดือน ซึ่งมีจารึกอยู่ในแถบคาบสมุทรมลายูใต้ เช่น

นครศรีธรรมราช เป็นจารึกจากวัดเสมาเมือง มีการจารึกคำว่า “ศรีวิชัย” และจารึกเกาะสุมาตรา (ประเทศอินโดนีเซีย) พบคำว่า “ศรีวิชัย” แต่มีความแตกต่าง กับวัดเสมาเมืองตรงที่จารึกวัดเสมาเมืองเป็นภาษาสันสกฤต ส่วนจารึกบนเกาะสุมาตรา เป็นภาษามลายูโบราณ เมื่อนักอ่านจารึก ถอดคำออกมาก็คือคำว่า “ศรีวิชัย” ในส่วนของหลักฐานจากเอกสารจีนมีบันทึกภาษาจีนที่เก่าที่สุดซึ่งกล่าวถึง “ศรีวิชัย” คือบันทึกของภิกษุฮูจิง ในช่วงปี พ.ศ. 1214 ได้กล่าวถึง เมืองโพชิ หรือ ซิลิโพชิ ซึ่งอยู่ทางหมู่เกาะทะเลใต้ เป็นเมืองท่าที่สำคัญ ซึ่งมีพระสงฆ์ที่เก่งทางภาษาสันสกฤตอยู่มากมาย การนับถือศาสนา มีทั้งการนับถือศาสนาพุทธมหายาน ศาสนาพุทธเถรวาท และศาสนาฮินดู เป็นต้น (ลำตวน สุขพันธ์, 2520) โดยศิลปะแบบศรีวิชัย หมายถึง ชื่อที่ใช้เรียกรูปแบบศิลปกรรม ที่มีการค้นพบทางภาคใต้ของประเทศไทย มีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12 - 18 โดยศิลปกรรมส่วนใหญ่มีความเกี่ยวเนื่องในพุทธศานา มหายาน โดยในระยะแรกเป็นรูปแบบของศิลปะอินเดียในสมัยคุปตะ และหลังคุปตะ ต่อมา มีอิทธิพลของศิลปะอินเดียในสมัยปาละ และศิลปะขวภาคกลาง ระยะเวลาหลังมีอิทธิพลของศิลปะเขมร (กรมศิลปากร, 2550) ศิลปะแบบศรีวิชัย สามารถแบ่งออกเป็นโบราณสถาน และโบราณวัตถุ ในที่นี้ขอแบ่งออกเป็น 3 ประเภทด้วยกัน ได้แก่ สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และศิลปวัตถุอื่น ๆ

การค้นคว้าทางด้านสถาปัตยกรรมแบบศรีวิชัยในปัจจุบัน คงเหลือสถาปัตยกรรมประเภทศาสนสถานเท่านั้นที่เป็นหลักฐานทางโบราณคดีได้ เนื่องจากสถาปัตยกรรมประเภทอื่นคงสร้างขึ้นวัสดุที่ไม่คงทน จึงทำให้เสื่อมสลายไป ศาสนสถานที่ยังคงสร้างขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13 - 15 ส่วนใหญ่มีรูปแบบ ใกล้เคียงกับศาสนสถานในอินเดียตอนใต้ และชวภาคกลาง ซึ่งมีลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่มีเอกลักษณ์ เช่น เจดีย์ทรงมณฑปผังรูปกากบาทหรือสี่เหลี่ยมจัตุรัส ส่วนมากพบที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มักสร้างด้วยอิฐ และพังทลายไปบางส่วน ศาสนสถานที่สำคัญได้แก่ พระบรมธาตุไชยา วัดเวียง วัดหลง วัดแก้ว ส่วนศาสนสถานที่ยังคงสร้างขึ้นช่วงหลังพุทธศตวรรษที่ 18 - 19 เริ่มพบเจดีย์ทรงระฆังเนื่องจากพุทธศาสนาเถรวาทจากลังกาได้แพร่หลาย ในขณะเวลาดังกล่าว (นันทวุฒิ สิทธิวัง, 2558) โดยที่พระบรมธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้รับการยกย่องว่าเป็นสถาปัตยกรรมแบบศรีวิชัยเพียงแห่งเดียวที่ยังคงความสมบูรณ์ และงดงามที่สุด พระบรมธาตุไชยาเป็นศาสนสถานที่มีความเก่าแก่ องค์พระเจดีย์นั้นสร้างขึ้นตามแบบพุทธศานามหายาน ในสมัยที่อาณาจักรศรีวิชัยยังครองความรุ่งเรือง โดยพระบรมธาตุไชยามีอิทธิพลต่อจิตใจของคนไทยค่อนข้างสูง ประเพณีที่ได้รับอิทธิพลจากเจดีย์ส่วนมากจะเกี่ยวข้องกับบูชา เจดีย์ พระบรมธาตุไชยาเป็นศาสนสถานแห่งหนึ่ง ที่มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมโดดเด่น อันเป็นส่วนสำคัญในการดึงดูดพุทธศาสนิกชนให้เข้าวัดปฏิบัติธรรมเพิ่มมากขึ้น (พระภุชยะพงษ์ ฐิตมานโส, 2562)

ในส่วนของหลักฐานประเภทประติมากรรมแบบศรีวิชัย มีมากกว่าประเภทสถาปัตยกรรมอย่างเห็นได้ชัด อีกทั้งยังมีรูปแบบที่ค่อนข้างสมบูรณ์ ทำให้การศึกษาค้นคว้า

ศิลปะแบบศรีวิชัยส่วนใหญ่มุ่งเน้นที่งานประติมากรรมเป็นหลัก ประติมากรรมแบบศรีวิชัยนี้พบโดยทั่วไปในคาบสมุทรภาคใต้ของไทย ส่วนใหญ่สร้างจากศิลา และสำริด (นันทวุฒิ สิทธิวงศ์, 2558) ซึ่งประติมากรรมที่มีความโดดเด่นที่สุดในสังคมไทย โดยอาศัยหลักฐานทางประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นโดยชัดเจนว่า พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ซึ่งมีการหล่อด้วยสัมฤทธิ์ที่มีการชำรุด และค้นพบที่อำเภอไชยา ซึ่งเหลือเพียงครึ่งองค์ แต่ถือกันว่าเป็นประติมากรรมแบบศรีวิชัยที่งดงามที่สุดชิ้นหนึ่งในประเทศไทย ส่วนที่เหลืออยู่กลับกลายเป็นส่วนงดงามโดดเด่น เป็นเอกลักษณ์ที่สุด จนไม่แน่ใจว่าถ้าครบสมบูรณ์ทั้งองค์ จะงดงามอย่างนี้หรือไม่ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร มีความสำคัญมาก และมีศาสนิกชนให้การเคารพนับถือมากที่สุด ในพุทธศาสนานิกายมหายาน โดยมีการนับถือกันอย่างแพร่หลาย ไม่ว่าจะเป็นในประเทศจีน ทิเบต เกาหลี ญี่ปุ่น เป็นต้น โดยจะมีชื่อเรียกที่แตกต่างกัน และการผสมผสานลักษณะของพระอวโลกิเตศวร เข้ากับเทพพื้นเมืองของตนเอง ทำให้พระโพธิสัตว์ของแต่ละที่มีความแตกต่างกัน โดยอวโลกิเตศวร หมายถึง ผู้เป็นใหญ่ที่เฝ้ามองจากเบื้องบนลงมาเบื้องล่างหรือพระผู้ทัศนาดุโลก ซึ่งหมายถึงเฝ้าดูแลสรรพสัตว์ที่ตกอยู่ในห้วงทุกข์ เป็นพระโพธิสัตว์ในฐานะธยานิโพธิสัตว์ นั่นคือ เป็นพระโพธิสัตว์ผู้บำเพ็ญบารมีบริบูรณ์ครบถ้วนแล้ว โดยยับยั้งไว้ยังไม่เสด็จเข้าสู่พุทธภูมิ เพื่อจะโปรดสรรพสัตว์ต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ในภาษาสันสกฤต พระอวโลกิเตศวรยังถูกระบุว่า เป็น ปัทมปาณี (ผู้ถือดอกบัว) หรือโลกेश্বর (ผู้เป็นใหญ่แห่งโลก) การที่มีคำลงท้ายว่า อิศวร แสดงว่าคำนี้ได้รับอิทธิพลมาจากลัทธิไศวะนิกาย ของศาสนาพราหมณ์ฮินดู ถ้าวิเคราะห์จริง ๆ แล้วคติเรื่องพระอวโลกิเตศวร ก็คือคติที่มีการรับเอาความเชื่อจากทางไศวะนิกายเข้ามาผนวกเข้ากับรากฐานของพระอวโลกิเตศวร สิ่งที่แตกต่างกันไปจากพุทธศาสนาเถรวาท คือ พระโพธิสัตว์ทุกองค์จะมีพระพุทธรูปเจ้า อยู่ที่หน้ามงกุฎ เหนือหน้าผากขึ้นเล็กน้อย ผู้กราบไหว้สามารถบนบาน ร้องขอให้พระโพธิสัตว์ช่วยเหลือได้ เนื่องจากพระโพธิสัตว์มีฤทธานุภาพมากมาย มากกว่าพระอิศวรของฝ่ายศาสนาพราหมณ์ฮินดูเสียอีก (พระมหาสมยศ อากาศุตโต, 2546) เนื่องจากพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรมีผู้คนเคารพนับถือมาก จึงมีการสร้างสรรค์รูปแบบศิลปะที่หลากหลาย เช่น พระอวโลกิเตศวรในทิเบต มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับต้นแบบที่อินเดีย อีกทั้งยังเป็นผู้ชาย พระอวโลกิเตศวรในจีน เป็นผู้หญิง ซึ่งเป็นการผสมผสานระหว่างพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรจากอินเดีย เข้ากับเทพพื้นเมืองของจีน จึงมีพระนามว่า กวนซีอิม หรือกวนอิม รูปแบบศิลปะพระอวโลกิเตศวรในสมัยศรีวิชัย เป็นรูปแบบที่ได้รับมาจากอินเดีย สร้างด้วยสัมฤทธิ์ ถือว่าเป็นลักษณะเด่นที่แตกต่าง และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะศิลปะแบบศรีวิชัย มีการรับเอาความเชื่อจากทางไศวะนิกายเข้ามาผนวกกับรากฐานของพระอวโลกิเตศวร เน้นความงดงาม และยังมีการสอดแทรกคติธรรมเข้าไปด้วย เพราะในลักษณะใบหน้าของรูปประติมากรรมนี้มีธรรมอยู่ 3 ประการคือ ความเมตตา ความฉลาด และความสุข (พระภุชณะพงษ์ ฐิตมานโส, 2563) โดยมีบทบาทต่อระบบความคิดของคนในฐานะพระโพธิสัตว์ มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของประชาชน ซึ่งผลจากการบูชาเลื่อมใสใน พระโพธิสัตว์ของ

คนในสังคมไทย จะสอดคล้องกับผลที่ปรากฏในพระพุทธรูปนามหายาน คือ บุคคลใด ถ้าภาวนาระลึกถึงพระมหาโพธิสัตว์ ทำให้โจรภัยก็ปราศจากไป อัคคีภัยจะทำอะไรไม่ได้ อาวุธทุกชนิดจะไม่สามารถระคายผิวได้ (นพวรรณ เพชรสุวิงษ์, 2560)

ส่วนงานศิลปวัตถุอื่น ๆ ได้แก่ พระพิมพ์ ในระยะแรกมักจะทำด้วยดินดิบ ในระยะหลังมักจะเป็นพระพิมพ์ที่ทำด้วยดินเผาค้นพบในถ้ำหรือเจดีย์สถาน ต่อมาคือ ธรรมจักร ส่วนใหญ่ทำจากดิน มีทั้งดินดิบ ดินเผา และทำจากหิน อย่างต่อมาคือ สลุปจำลอง ส่วนใหญ่พบทำจากดิน มีทั้งดินดิบ ดินเผา และทำจากหิน พบ 2 รูปแบบ คือ มีลักษณะองค์ระฆังคล้ายหม้อน้ำส่วนยอดซ้อนกันคล้ายฉัตร และมีลักษณะองค์ระฆังคล้ายโอคว่ำ และส่วนยอดเป็นกรวยแหลม (นันทวุฒิ สิทธิวัง, 2558)

ปัจจุบันพุทธศิลป์แบบศรีวิชัยในสังคมไทยได้รับการฟื้นฟูขึ้นมาใหม่อีกครั้ง เพื่อให้เข้ากับยุคสมัย ในลักษณะของศิลปะแบบประยุกต์ โดยได้มีการรวบรวมศิลปะแบบศรีวิชัยจากที่ต่าง ๆ ทั้งทางด้านสถาปัตยกรรม และประติมากรรม จำลองมาสร้างไว้ ณ อุโบสถกลางน้ำ ศิลปะแบบศรีวิชัย วัดทุ่งเขียด หมู่ที่ 1 ตำบลท่าโรงช้าง อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน เพื่อทำหน้าที่เชื่อมโยงอดีต ปัจจุบัน และอนาคตเข้าด้วยกัน เป็นการธำรงรักษาศิลปะเหล่านี้ไม่ให้สูญหายไป เพื่อเป็นสื่อในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อันเป็นจุดเริ่มต้นของการน้อมนำศรัทธาสาธารณชนให้เข้าสู่พระพุทธศาสนา โดยใช้งานพุทธศิลป์เป็นสื่อกลาง

จากที่กล่าวมาแล้วเขียนสรุปความว่า ความเป็นมาของงานพุทธศิลป์มีจุดกำเนิดมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล ซึ่งชาวอินเดียมีธรรมเนียมอยู่ว่า เมื่อมีคนเสียชีวิตก็จะก่อเป็นสลุปหรือพูนดิน ส่วนของพระพุทธศาสนา คือ สลุปบรรจุอัฐิธาตุของพระชีนาสพ โดยจุดกำเนิดของพุทธศิลป์น่าจะเริ่มต้นตั้งแต่การสร้างเสนาสนะ 5 ชนิด คือ วิหาร อัทมโยค ปราสาท หัมมีย และ คูหา ที่เศรษฐีชาวราชคฤห์ ได้สร้างเพื่อถวายภิกษุสงฆ์ โดยที่วัดถือเป็นจุดกำเนิดงานพุทธศิลป์ และมีวิวัฒนาการมาเป็นลำดับโดยในภายหลังมีการพัฒนาความสวยงามมากขึ้น มีการสอดแทรกหลักพุทธธรรมเพื่อเป็นสื่อในการเล่าเรื่องให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา โดยพัฒนาการของงานพุทธศิลป์ในประเทศไทย ล้วนมีแหล่งกำเนิดมาจากอินเดียแทบทั้งสิ้น แตกต่างกันตามความเชื่อซึ่งมีผลต่อรูปแบบของงานพุทธศิลป์ โดยศิลปะแบบศรีวิชัย หมายถึง รูปแบบศิลปกรรมที่มีการค้นพบทางภาคใต้ของประเทศไทย มีอายุอยู่ในช่วง พุทธศตวรรษที่ 12-18 ส่วนใหญ่เกี่ยวเนื่องในพุทธศานามหายาน แบ่งออกเป็น 3 ประเภทด้วยกัน ได้แก่ สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และศิลปวัตถุอื่น ๆ โดยสถาปัตยกรรมแบบศรีวิชัยในปัจจุบันคงเหลือแค่ศาสนสถานเท่านั้น เนื่องจากสถาปัตยกรรมประเภทอื่น สร้างด้วยวัสดุที่ไม่คงทน จึงทำให้เสื่อมสลายไป โดยพระบรมธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้รับการยกย่องว่าเป็นสถาปัตยกรรมแบบศรีวิชัยเพียงแห่งเดียวที่ยังคงความสมบูรณ์ และงดงามที่สุด ในส่วนของประติมากรรมแบบศรีวิชัย มีมากกว่าสถาปัตยกรรมอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งประติมากรรมที่มีความ

โดดเด่นที่สุดในสังคมไทย คือ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ซึ่งมีการหล่อด้วยสัมฤทธิ์ และขำรด มีการค้นพบที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเหลือเพียงครึ่งองค์ แต่ถือกันว่าเป็นประติมากรรมแบบศรีวิชัยที่งดงามที่สุดในประเทศไทย ส่วนที่เหลืออยู่กลักลายเป็นส่วนงดงามโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ที่สุด จนไม่แน่ใจว่าถ้าครบสมบูรณ์ทั้งองค์ จะงดงามอย่างไรหรือไม่ ในส่วนงานศิลปวัตถุอื่น ๆ ได้แก่ พระพิมพ์ มักจะทำด้วยดินดิบ และดินเผา ส่วนธรรมจักร ส่วนใหญ่ทำจากดิน และหิน ส่วนสฎูปจำลอง ส่วนใหญ่ทำจากดิน และหิน โดยในปัจจุบันได้มีการรวบรวมศิลปะแบบศรีวิชัยจากที่ต่าง ๆ มาจำลองสร้างไว้ที่อุโบสถกลางน้ำ ศิลปะแบบศรีวิชัย วัดทุ่งเขียด ตำบลท่าโรงช้าง อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะแบบศรีวิชัยต่อไป

พลังบวร ในการสร้างงานพุทธศิลป์ถิ่นศรีวิชัยในยุคปัจจุบัน

ปัจจุบันได้มีการรวบรวมศิลปะแบบศรีวิชัยจากที่ต่าง ๆ ทั้งทางด้านสถาปัตยกรรมและประติมากรรม มาจำลองสร้างไว้ ณ อุโบสถกลางน้ำศิลปะแบบศรีวิชัย วัดทุ่งเขียด ตำบลท่าโรงช้าง อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะแบบศรีวิชัยต่อไป โดยในการจำลองมาสร้างนั้นอาศัยหลักการบริหารแบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) คือบริหารตามหลักการมีส่วนร่วม โดย บวร ทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนา ร่วมกันคิด ร่วมกันสร้าง ร่วมกันบริหารจัดการ และร่วมกันเป็นเจ้าของ โดยการเปิดโอกาสให้บุคคลภายในชุมชน จากสถาบันครอบครัวหรือ บ้าน ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำตามธรรมชาติ ผู้สูงอายุ สตรี เด็ก เยาวชน ประชาชนชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น, สถาบันศาสนาหรือ วัด ประกอบด้วย เจ้าอาวาส พระภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกาหรือชมรมทางศาสนา สถาบันการศึกษา/ราชการ หมายถึง โรงเรียนหรือส่วนราชการ ประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน คณะครู นักวิชาการ และบุคลากรทางการศึกษาอื่น ๆ รวมถึงหน่วยราชการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล สาธารณสุขตำบล เกษตรตำบล รวมทั้งระบบกลไกในการบริหารที่มาจากรัฐใน รูปอื่น ๆ ด้วย ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการคิด ร่วมกันการใช้ความรู้ ความสามารถในการจำลองมาสร้างอุโบสถกลางน้ำศิลปะแบบศรีวิชัย วัดทุ่งเขียด ตำบลท่าโรงช้าง อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายตามที่ได้ตกลงร่วมกัน เนื่องจากงานบางอย่างไม่สามารถทำให้สำเร็จได้จากคนเดียวจึงต้องมีหลักการบริหารแบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) ดังต่อไปนี้

1. มีการจัดสรรอำนาจ และหน้าที่ในการปฏิบัติงานให้กับผู้ปฏิบัติงาน หมายถึง บุคลากรหรือทีมงาน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจำลองมาสร้างอุโบสถกลางน้ำศิลปะแบบศรีวิชัย เพื่อต้องการให้ทุกคนภายในสถาบัน บ้าน วัด โรงเรียน ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในแต่ละขั้นตอนของการก่อสร้าง เพื่อให้ดำเนินไปตามเป้าหมายที่ได้วางเอาไว้

2. มีการสร้างความสัมพันธ์อันดี ระหว่างบุคคล และชุมชนหรือสถาบันทางสังคมอย่างแท้จริง มีการผลักดันให้คนในองค์กร ได้ใช้ศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่ ในการร่วมกันคิด การใช้ความรู้ ทักษะ ประสพการณ์ เพื่อดำเนินการสร้างสรรค์ผลงาน ให้เป็นไปตามเป้าหมายร่วมกัน

3. รับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้น และพยายามลดความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นจากการทำงาน ซึ่งในการทำงาน ย่อมมีปัญหากระทบกระทั่งกันบ้างเป็นธรรมดา ในการลดความขัดแย้งของการสร้างงานพุทธศิลป์แบบศรีวิชัย ต้องใช้วิธีการต่าง ๆ เช่น การประชุม การปรึกษาหารือ การทำความเข้าใจต่อกัน ให้ทุกคนมีความคิดเห็น และความเข้าใจไปในทิศทางเดียวกัน โดยการนำหลักอปริหานิยธรรม คือ ธรรมอันเป็นเหตุแห่งความไม่เสื่อม ไม่เป็นเหตุแห่งความหายนะของชุมชน มาเป็นปัจจัยเสริมในการจัดการ ให้ประสบความสำเร็จ และมีประสิทธิผลยิ่งขึ้น

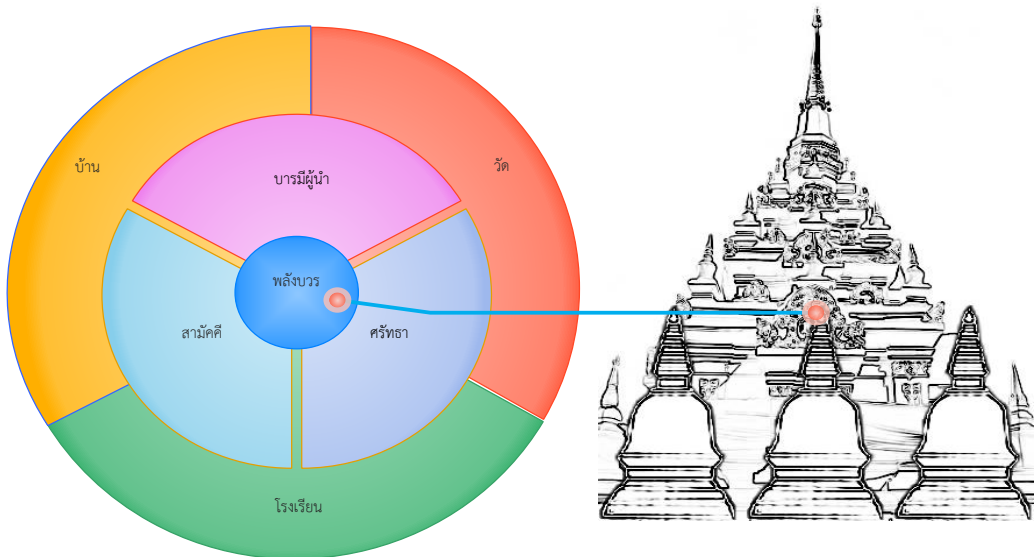
4. ทำให้ทุกคนภายในชุมชน ต้องรวมตัวกันทำงานเป็นทีมงาน เพื่อให้เกิดการระดมความสามารถ และสติปัญญา ที่แตกต่างกัน ของแต่ละบุคคล ให้มาช่วยกันคิด ช่วยกันทำ เป็นเหตุให้เกิดความคิดที่กว้างขวาง รอบคอบ และเมื่อนำมาประสานกันอย่างเหมาะสม ก็จะช่วยให้งานที่ต้องใช้ความสามารถหลาย ๆ อย่าง ดำเนินไปด้วยดี เพื่อเป็นการฝึกกำลังทั้งกำลังกาย กำลังสติปัญญา ตลอดถึงกำลังทรัพย์ เพื่อสร้างศักยภาพในการสร้างอุโบสถกลางน้ำศิลปะแบบศรีวิชัย วัดทุ่งเขียด ตำบลท่าโรงช้าง อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งการทำงานในลักษณะดังกล่าวนี้ จะเป็นไปตามหลักการขององค์กรแห่งการเรียนรู้พลังบวร โดยการมีส่วนร่วมของสามเสาหลักทางสังคม ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา โดยอาศัยความเป็นผู้นำของเจ้าอาวาส บริหารให้ทีมงานมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน อาศัยความเคารพนับถือ และความศรัทธาของคนไทยที่มีต่อพระพุทธศาสนา และพระสงฆ์อย่างแนบแน่น เป็นสื่อกลางก่อให้เกิดความสามัคคี เต็มใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นพลังหลักในการสร้าง อุโบสถกลางน้ำศิลปะแบบศรีวิชัย วัดทุ่งเขียด ตำบลท่าโรงช้าง อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่ได้วางเอาไว้ ปัจจุบันอุโบสถกลางน้ำศิลปะแบบศรีวิชัย สามารถทำหน้าที่ได้ตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตกลงร่วมกันไว้ โดยเมื่อทุกคนมีส่วนร่วมในการสร้าง ได้ร่วมทุนทรัพย์ ร่วมแรงในการก่อสร้าง ก็เป็นการสร้างความรู้สึก ร่วม ให้ทุกคนมีความผูกพัน และความรู้สึกเป็นเจ้าของ โดยเป็นความรัก และความห่วงใยซึ่งงานพุทธศิลป์ถิ่นศรีวิชัยต่อไป

สรุป

การมีส่วนร่วมแบบ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) เป็นกระบวนการในการเสริมสร้างจิตสำนึก ร่วมกันของบุคคล ทั้งในเรื่องของศีลธรรม และสังคม ด้วยการประยุกต์เอาสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ซึ่งหลักการบริหารแบบ บวร คือการบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยการเปิดโอกาสให้สามสถาบันหลักของ

ชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการชุมชน ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เป็นไปตามที่ได้ตกลงร่วมกัน โดยนำหลักการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล หลักการขจัดความขัดแย้ง หลักการสร้างค่านิยมด้านความซื่อสัตย์และอดทน หลักมีการจัดการอบรมอย่างต่อเนื่อง หลักการทำงานเป็นทีม และหลักการสร้างพลังชุมชนเข้ามาส่งเสริมการบริหารจัดการชุมชน

พุทธศิลป์ในประเทศไทย ล้วนมีแหล่งกำเนิดมาจากอินเดียแทบทั้งสิ้น โดยต่างกันตามความเชื่อซึ่งมีผลต่อรูปแบบของงานพุทธศิลป์ โดยศิลปะแบบศรีวิชัย หมายถึง รูปแบบศิลปกรรมที่ค้นพบทางภาคใต้ของประเทศไทย มีอายุอยู่ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-18 ส่วนใหญ่เกี่ยวเนื่องในพุทธศาสนาเถรวาท แบ่งออกเป็น 3 ประเภทด้วยกัน ได้แก่ สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และศิลปวัตถุอื่น ๆ โดยสถาปัตยกรรมแบบศรีวิชัยในปัจจุบัน พระบรมธาตุไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้รับการยกย่องว่าเป็นสถาปัตยกรรมแบบศรีวิชัยเพียงแห่งเดียวที่ยังคงความสมบูรณ์ และงดงามที่สุด ในส่วนของประติมากรรมแบบศรีวิชัย ที่มีความโดดเด่นที่สุดในสังคมไทย คือ พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ซึ่งมีการหล่อด้วยสัมฤทธิ์และสำริด ค้นพบที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเหลือเพียงครึ่งองค์ แต่ถือกันว่าเป็นประติมากรรมแบบศรีวิชัยที่งดงามที่สุดในประเทศไทย ส่วนที่เหลืออยู่กลับกลายเป็นส่วนงดงาม โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ที่สุด จนไม่แน่ใจว่าถ้าครบสมบูรณ์ทั้งองค์ จะงดงามอย่างนี้หรือไม่ ในส่วนงานศิลปวัตถุอื่น ๆ ได้แก่ พระพิมพ์ ธรรมจักร และสลูจจำลอง เป็นต้น โดยในปัจจุบันได้มีการรวบรวมศิลปะแบบศรีวิชัยจากที่ต่าง ๆ มาจำลองสร้างไว้ที่อุโบสถกลางน้ำศิลปะแบบศรีวิชัย วัดทุ่งเขียด ตำบลท่าโรงช้าง อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับศิลปะแบบศรีวิชัยต่อไป

ภาพที่ 1 พลังแห่งบวร

พลังบวร คือการมีส่วนร่วมของสามเสาหลักทางสังคม ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน โดยอาศัยพลังศรัทธา พลังสามัคคี พลังบารมีผู้นำ เท่ากับพลังบวร ซึ่งหลักการบริหารแบบพลังบวร เป็นพลังหลักในการสร้างงานพุทธศิลป์แบบศรัทธาที่ได้อำนาจมาสร้างไว้ ณ อุโบสถกลางน้ำ ศิลปะแบบศรัทธาให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายที่ได้วางเอาไว้ และสามารถทำหน้าที่ได้ตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตกลงร่วมกันไว้ โดยเมื่อทุกคนมีส่วนร่วมในการสร้าง ได้ร่วมทุนทรัพย์ ร่วมแรง ในการก่อสร้างก็เป็นการสร้างความรู้สึกร่วม ให้ทุกคนมีความผูกพัน และความรู้สึกเป็นเจ้าของ โดยเป็นความรัก และความห่วงใยซึ่งงานพุทธศิลป์ถิ่นศรัทธาต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กรมศิลปากร. (2533). วรรณนาการพุทธสถานไทย. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.
- กรมศิลปากร. (2550). วรรณนาการพุทธสถานไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักโบราณคดี กรมศิลปากร.
- กันยารัตน์ แยมศรีแก้ว. (2558). การบริหารจัดการความร่วมมือของ บ้าน วัด โรงเรียน. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ต้นน้ำ ต้นน้ำธารธรรม. (2554). การเผยแผ่หลักธรรมผ่านพุทธศิลป์ของวัดในประเทศไทย: กรณีศึกษาวัดร่องขุน จังหวัดเชียงราย. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- นพวรรณ เพชรสุวิงษ์. (2560). แนวคิดและความเชื่อเรื่องพระโพธิสัตว์ในสังคมไทย. วารสารสถาบันวิจัยพินลธรรม, 4(2), 55.
- นันทวุฒิ สิทธิวัง. (2558). การศึกษารูปแบบลวดลายประดับในศิลปะแบบศรัทธา. ใน รายงานการวิจัย. กองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยทักษิณ.
- พระกฤษณะพงษ์ ฐิตมานโส. (2562). วิเคราะห์พุทธศิลป์ศรัทธาในสังคมไทย. ใน สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- _____. (2563). บูรณาการรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธรูปด้วยงานพุทธศิลป์แบบศรัทธาในสังคมไทย. ใน ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก. (2540). พระพุทธศาสนาในอาเซียน. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พระพินลธรรม. (2500). พุทธประวัติทัศนศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 4). พระนคร: โรงพิมพ์รุ่งธรรม.
- พระมหาสมยศ อากาศุตโต. (2546). การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องพระอวโลกิเตศวรโพธิสัตว์ (กวนอิม) ในพระพุทธรูปมหายาน. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- ภวณัฐสรณ์ หนูมาก. (2549). กระบวนการการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน (บวร) ต่อการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธ. ใน วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. เรียกใช้เมื่อ 5 กันยายน 2564 จาก <https://dictionary.orst.go.th/index.php>
- ลำดวน สุขพันธ์. (2520). ประวัติพระบรมธาตุไชยาราชวรวิหาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี และบทความเรื่องอาณาจักรศรีวิชัย. กรุงเทพมหานคร: กรมศิลปากร.
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2518). ตำนานพระพุทธเจดีย์. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้าคุรุสภา.
- สมบูรณ์ คำดี. (2549). การศึกษาปรัชญาในงานพุทธศิลป์เพื่อเป็นแนวทางการออกแบบตกแต่งภายในพิพิธภัณฑ์พุทธศิลป์. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2556). สังคมแห่งแนวพระราชดำริ สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.